

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячується використанню активних методів навчання комунікативної компетенції старшокласників багатoproфільного ліцею на уроках іноземної мови.

Ключові слова: активні методи навчання, профільне навчання, комунікативна компетенція старшокласників, спілкування.

Кардинальні зміни соціально–економічного укладу в нашій країні призвели до змін методологічних пріоритетів в освіті, виникненню та поширенню нових освітніх цінностей, хвилі інновацій, яка охопила всі рівні освітньої системи. Повною мірою це стосується і ліцеїв з профілем іноземної мови.

Спілкування пронизує все людське існування. Для кожної сучасної людини іноземна мова стає важливою частиною життя. Вона розглядається як важливий засіб міжкультурного спілкування. Потреба суспільства у відповідальному, творчому, компетентному вчителі-професіоналі постійно зростає, тому підготовку майбутніх педагогічних кадрів необхідно вважати першочерговим завданням освіти.

Як відомо, одним із основних завдань іноземної мови як освітньої галузі є вироблення в учнів умінь спілкуватися, тобто слухати, розуміти, говорити, читати, писати іноземною мовою на рівні комунікативної компетенції, що зазначено у Державному стандарті. На думку автора інтенсивного методу навчання іноземної мови Г.О. Китайгородської, комунікативну компетентність можна трактувати як здатність брати участь у реальному спілкуванні іноземною мовою. Водночас комунікативна компетенція є складним багаторівневим утворенням, тобто комплексом навчальних компетенцій. Вона складається з мовленнєвої, мовної, соціокультурної. Результати їх формування безпосередньо залежать від здібностей, способу мислення, інтелектуальної активності особистості, і мають бути спрямованими на розвиток світогляду учнів, їх поглядів, на вибір майбутньої професії, визначення мети навчання, стратегія якого полягає у зміні форми спілкування, що вимагає застосування відповідних методів, форм прийомів у навчально-виховному процесі, що і визначило актуальність нашого дослідження.

Процес викладання та вивчення іноземних мов визначається сьогодні "Концепцією мовної освіти в Україні" та "Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання". Використання мови, в тому числі і її вивчення, включає в себе дії, які розвивають ряд компетенцій, як загальних, так і – особливо – комунікативних мовленнєвих компетенцій [4]. Отже, на нашу думку, такий підхід можна назвати комунікативно-діяльним.

У сучасній програмі з іноземних мов, створеній за рекомендаціями Ради Європи, зазначено, що "головна мета навчання іноземної мови полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок" [6].

Метою нашої статті є обґрунтування активних методів оволодіння комунікативною компетенцією старшокласників багатoproфільного ліцею на уроках іноземної мови.

Комунікативний метод навчання іноземних мов базується на тому, що процес навчання є моделлю комунікації. Як свідчить досвід роботи, цілеспрямоване, раціональне використання активних форм організації навчальної діяльності на уроках іноземної мови, забезпечує досить високі показники сформованості комунікативної компетенції старшокласників профільних класів. Активна участь у процесі навчання позитивно впливає як на формування комунікативної компетенції, так і на зміцнення загальнонавчальних умінь.

Завданням учителя є створення на кожному уроці ситуації пошуку, роздумів, діалогу, свободи висловлювань, тобто психологічно-сприятливої атмосфери співпраці.

Форми проведення занять можуть бути різноманітними: звичайними або нетрадиційними (урок-гра, урок-театр, урок-реклама, урок-пошук, урок-дослідження, дебати, проекти, семінари, інтегровані уроки та ін.), де перевага надається творчості, колективній взаємодії. Для того, щоб зміст уроків був цінним для старшокласників, важливо, обираючи форму заняття, спиратися на такі його компоненти: аксіологічний – уведення учнів у світ цінностей, допомога щодо вибору особистісно значущих ціннісних орієнтацій; когнітивний – забезпечує знаннями про людину, культуру, історію, природу, активізує духовний розвиток; діяльнісно-творчий – сприяє формуванню і розвитку в учнів різних способів діяльності; особистісний – розвиває рефлексивні здібності, способи саморегуляції, самовдосконалення, формує особистісну позицію. Такий підхід до змісту занять дозволяє отримати високий кінцевий результат у навчанні, зокрема, у формуванні комунікативної компетенції старшокласників.

Педагоги і психологи (Н. Анікіна, В. Кизенко, І.Зимня, В. Рибалка, В. Семіченко та ін.) дійшли висновку про необхідність створення спеціальних умов для активного навчання, з урахуванням та забезпеченням розвитку інтересів, нахилів та здібностей учнів у тій сфері діяльності, з якою вони пов'язують свою майбутню професійну діяльність. Тому вчителю іноземної мови обов'язково потрібно знати і володіти різними методами, які формують комунікативну компетенцію старшокласників, спираючись на їхні особистісні якості. До таких віднесемо методи символічного бачення, евристичного спостереження, конструювання понять, прогнозування, метод помилок, гіперболізація, "мозкового штурму", метод синектики, взаємонавчання, рецензій та ін..

Дійовим зарекомендував себе метод моделювання як вид гри, що залучає учнів до абстрактної чи вигаданої ситуації, особливістю якої є непередбаченість. Ефективними виявилися і рольові ігри, що базуються на вирішенні навчальної, життєвої проблеми. Необхідність знайти вирішення поставленої проблеми обумовлює природність спілкування, а це означає, що будь-яка комунікація викликається потребою в ній, стимулює розвиток критичного мислення учнів, ретельного обмірковування ситуації, пошуку правильного, з позиції учасника гри, виходу, розвиває логічне мислення, вміння аргументовано висловлюватися, переконувати співрозмовника, враховуючи при цьому його аргументи і факти.

Мовні ситуації, що моделюються в рольовій грі, дозволяють наблизити мовленнєву діяльність на уроці до реальної комунікації, дають можливість використовувати мову як засіб спілкування, активізуючи такі види діяльності, як говоріння, письмо, аудіювання, читання.

Наведемо приклад організації рольової гри за темою "Родина". Клас об'єднується в групи, які виконують роль віртуальної родини, що планує свою відпустку (елементами, що ускладнюють гру, можуть бути неспівпадання часу відпусток, різниця смаків, інтересів, уподобань членів сім'ї та ін.). Така робота може бути ефективним прийомом тренувальних вправ, де відпрацьовується знання теперішнього або майбутнього часу, відмінювання прикметника та ступені порівняння прикметників, порядок слів у складносурядному, складнопідрядному реченнях, а також розмовні формули, що виражають згоду, пораду, пропонують використання лексичних одиниць за темами "Відпочинок", "Пори року", "Мандрівки", "Характер людини", "Харчування" та ін. За наявності проблемних установок у грі забезпечується високий рівень комунікації. Інколи робота в підгрупах може вважатися першою сходинкою до рольової гри більш високого рівня, під час якої учасники розігрують дискусії, збори, конференції. Таким чином, створюється комунікативна ситуація, яка своїм динамізмом активізує реалізацію мовленнєвої поведінки співрозмовників залежно від соціально-комунікативних ролей її учасників. Використовуючи мовленнєві зразки та моделі, термінологічну або повсякденну лексику, лексико-граматичні структури, учні вчать виражати думки і наміри щодо розв'язування проблемного питання, конструювати та

імітаційне відтворювати різні моменти діяльності (розмова по телефону, обід у ресторані, похід у кіно або театр, замовлення квитків, ділова зустріч, презентація тощо).

Отже, комунікативна ситуація для мовленнєвого спілкування – це такий збіг умов і обставин, коли виникає потреба розв'язати певну потребу реального життя, ухвалити потрібне рішення, досягти бажаного результату спілкування.

Учитель заохочує розвиток творчої уяви учнів, використовуючи фразу "Уявіть собі, що....", або "Що б ви зробили, якби...". Допомагає зняти напруження та налаштуватись на комунікацію установка "Вигадай історію, нафантазуй!". Якщо учень запізнився на урок, або не зробив домашнє завдання, може виникнути конфліктна ситуація. В такому випадку розповісти неправдиву, вигадану, іноді комічну історію означає усунути неприємний момент на уроці і повернути ситуацію на спілкування. Отже, вчитель спонукає обговорювати різні ситуації, які б могли трапитися у повсякденному житті, і який вихід із них можна було б знайти.

Складання діалогів є безперечно активною формою мовленнєвої діяльності. Навчання діалогічному мовленню може здійснюватись на основі діалогу-зразку, покрокового складання, а також за допомогою проблемної ситуації. Опрацьовуючи тему "Зовнішність людини", можна запропонувати учням прослухати текст, у якому описується німецька родина. Це велика родина, автор звертає увагу на те, як виглядає кожен її член, який він має характер, які сосунки між дітьми та батьками. Пропонується намалювати словесний портрет одного із членів родини (учитель може визначити кого саме), спираючись на почуте. Доцільно учням обмінюватися інформацією.

Дуже ефективною є гра "Снігова куля". Прослухавши невеликий, але повний подій і цікавий текст, учням пропонується переказати його способом "ланцюжка". Перший вимовляє речення, другий повинен точно повторити його, і лише потім додати своє речення. Але вчитель має враховувати, що пам'ять учнів може зафіксувати 7 нових об'єктів, тому важливо не перенавантажувати учасників гри. Отже, кожен з учнів плідно працює над переказом, мобілізуючи свою увагу на запам'ятовуванні, і, як правило, залишається задоволеним результатом, тому що він сам добре переказав текст. Учитель контролює, щоб речення були правильними і неважкими для запам'ятовування. Ускладнюючи роботу, можна запропонувати утворення певних граматичних конструкцій або підрядних речень, певних часових форм. Так, наприклад, для теми "Зовнішність людини" доречно опрацьовувати підрядне означальне речення або відмінювання прикметника.

Як відомо, у системі активних форм методів навчання старшокласників ключовим є проектний метод, який дає більш ефективні ключові результати під час оволодіння ключовими компетенціями на уроках, зокрема іноземної мови. Цей метод є чудовим дидактичним засобом активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності й одночасно формування певних рис особистості. Позитивним для методу проектів є те, що учнями глибоко засвоюється велика кількість інформації, зростає рівень сформованості комунікативних умінь, відбувається реалізація творчих здібностей, інтересу до діяльності тощо. Він передбачає використання індивідуальної, парної та групової роботи.

Проекти можуть бути дослідницькі, творчі, навчальні, інформаційні, пошукові. Робота над ними поділяється на етапи. Перший – це мотивація та орієнтація щодо вибору теми, тобто створення ситуації спілкування рівних співрозмовників. Предметом обговорення стає проблема, яка не має однозначного рішення і викликає зацікавлення в учня. Наступний етап – збір інформації. Працюючи над проектним завданням, школяр читає, пише іноземною мовою, прослуховує різні інформаційні джерела. Таким чином здійснюється інтеграція всіх видів мовних навичок і вмінь. Одночасно розвиваються вміння відповідально ставитися до навчального процесу, тренувати та розвивати пам'ять. У процесі переробки інформації учень створює на основі текстового повідомлення таблицю, схему, малюнки. Саме тут визначаються основні думки, гіпотези, план роботи, засвоюється нова або невивчена на попередніх уроках, але потрібна інформація. На етапі осмислення відбувається аналіз, порівняння та корекція. Навчаючись аналізувати та порівнювати

матеріал, учні відстоюють свою думку, своє розуміння проблеми. Це реалізується на презентації проекту. В якій би формі учень не презентував свою роботу, обов'язковим є: пояснити, зробити опис, прокоментувати та відповісти на запитання товаришів та вчителя. Пропонується чимало форм презентації проектів: реферат; таблиця; аматорський відеофільм; стенд; аудіозапис; стіннівка; інтерв'ю; фотоальбом з коментарями; "круглий стіл"; кросворд; ток-шоу; виготовлений сувенір; збірка оповідань; казка; лист та ін.

Під час проектних занять учні використовують знання та вміння не тільки з іноземної мови, а також власний досвід, уміння співпрацювати з іншими людьми. Таким чином, підвищується самооцінка учнів, збагачується їх соціальний та духовний досвід. На нашу думку, випускникам 11 класу цікавими будуть такі теми; визначні історичні та святі місця, історія твого рідного міста, німецькі поселення на території Херсонської області, українська кухня, відомі українські театри, українська родина та її проблеми у сьогоденні, міста та регіони України та ін. Для реалізації професійного самовизначення старшокласникам можна запропонувати виконати низку проектів з використанням інформаційних технологій: "Професія вчителя в Німеччині", "Модель професіонала", "Освітні послуги приватного навчального закладу Німеччини".

Толерантність, емпатія, бажання зрозуміти учнів, оцінити їх думки ставлять педагога в позицію співробітництва, що сприяє вищій результативності навчання.

У подальшій дослідницькій роботі передбачаємо обґрунтування комплексу форм і методів, який забезпечить міцність засвоєння іноземної мови старшокласниками профільних ліцеїв, визначення умов підвищення професійної компетентності педагогів, їх мовленнєвих умінь та навичок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бордакова О.М. Вивчення іноземних мов як основа міжкультурної комунікації / Бордакова О.М. // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 47. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – С.94-98.
2. Веніг Н.М. Формування мовленнєвої компетенції старшокласників. Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н.М. Веніг; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2001. –16 с.
3. Годлевська А.І. Формування мовленнєвого компонента комунікативності майбутнього вчителя у структурі позанавчальної діяльності: Дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Годлевська А.І. – К., 1998. –217 с.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф.. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт 2003. – 273с.
5. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / Зимняя И.А. – М.: Просвещение, 1978. – 159 с.
6. Концепція профільного навчання в старшій школі // Освіта України. – 2003. – №88. – 25 листопада. – С.4-5.
7. Мельник В.В. Інтерація в освітньому процесі: технологія організації // В.В. Мельник. – Управління школою. – 2006. – №13. – С.15-34.
8. Ніколаєва С.Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов / Ніколаєва С.Ю., Петрашук О.П., Бражник Н.О. – К.: Ленвіт, 1996–88с.

Вострикова В.В.

РЕАЛИЗАЦИЯ КОММУНИКАТИВНО-ДЕЯТЕЛЬНОГО ПОДХОДА НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В УСЛОВИЯХ ПРОФИЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Статья посвящается использованию активных методов формирования

коммуникативной компетенции старшеклассников многопрофильного лицея на уроках иностранного языка.

Ключовые слова: активные методы обучения, профильное обучение, коммуникативная компетенция старшеклассников, общение.

REALIZATION OF COMMUNICATION ACTIVITY APPROACH *ON THE* FOREIGN LANGUAGE LESSONS IN PROFILE EDUCATION

Clause is devoted to use of active methods of formation of the communicative competence students of bigger forms of versatile Lyceum at lesson of foreign language.

Key words: active methods of formation, profile teaching, communicative competence students of bigger forms, communication.

УДК 373.3:37.016

Кирилів В.О.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ У ДОСВІДІ РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті аналізуються принципи реалізації розвивального навчання у масовому педагогічному досвіді роботи вчителів початкової школи, підручники з розвивального навчання. Виокремлено основні показники успішності реалізації розвивального навчання в початковій школі. Накреслено перспективи подальшого впровадження ідей розвивального навчання в Україні.

Ключові слова: розвивальне навчання, початкова школа, підручник, учень, завдання, урок.

У сучасний період перед загальноосвітньою школою стоїть завдання удосконалення процесу навчання в напрямі його впливу на розвиток школярів. Для дітей, які навчаються за системою розвивального навчання у початковій школі, характерним є: великий діапазон індивідуального розвитку; здатність до самоконтролю. Тому мета вчителя полягає в здатності ефективно використовувати технології розвивального навчання та вдосконалювати їх. Але проблема змісту та вдосконалення розвивального навчання молодших школярів залишається актуальною і в сучасних умовах.

Дослідженням питань розвивального навчання займалися такі вчені, як Л.С. Виготський, Л.В. Занков, В.В. Давидов, Д. Ельконін та ін. Але, на жаль, сьогодні не всі школи використовують запропоновані цими вченими методики розвивального навчання.

Метою статті є розкриття шляхів реалізації розвивального навчання у масовому педагогічному досвіді роботи вчителів початкової школи.

Аналіз науково-педагогічних джерел та досвіду діяльності загальноосвітньої школи свідчить про те, що повноцінне навчання молодших школярів неможливе без цілеспрямованого розвитку процесів мислення (аналізу, порівняння, узагальнення тощо) і мовлення. Ці новоутворення можна розглянути у контексті аналізу розвивальних можливостей підручників щодо формування загальнонавчальних умінь і навичок. Ефективними у зазначеному аспекті є завдання на виділення ознак предметів, вилучення "зайвого", логічне комбінування; вправи на різнобічний аналіз об'єкта; на класифікацію; встановлення причинно-наслідкових зв'язків; обґрунтування власної точки зору та ін.; використання спеціальної рубрики "Поміркуй" . Доповнюють цю групу запитання на аналіз наявних знань; на уточнення і поглиблення відомого; на знаходження нових ознак, понять тощо; на прогнозування (з наступним його підтвердженням чи запереченням). Такі вказівки формують рефлексивні якості школяра, сприяють становленню його як суб'єкта навчальної діяльності.

Важливим компонентом розвивального навчання визнано формування у молодших школярів творчих здібностей, а основою творчої діяльності вважають гнучкість мислення, розвинену уяву і фантазію, нестандартність думки.